HON- ÉS NÉPISMERET

5. ÉVFOLYAM

A **hon- és népismeret** tartalmazza népünk kulturális örökségére leginkább jellemző sajátosságokat, **nemzeti kultúránk nagy múltú elemeit,** a magyar néphagyományt. Teret biztosít azoknak az élményszerű **egyéni és közösségi tevékenységeknek,** amelyek a **család,** az **otthon,** a **lakóhely,** a **szülőföld,** a **haza** és **népei** megbecsüléséhez, velük való azonosuláshoz vezetnek. Segíti az egyéni, családi, közösségi, **nemzeti azonosságtudat** kialakítását. Megalapozza és áthatja a különböző műveltségi területeket. Rendszerezett ismeretanyagként pedig lehetőséget teremt a **magyar népi kultúra** értékein keresztül a saját és a különböző kultúrák, a környezet értékeit megbecsülő és védő magatartás, illetve a **szociális érzékenység** kialakítására.

A tanulók felfedezik, hogy a **nemzedékeken** át létrehozott közösségi hagyomány **összeköti őket a múlttal** és **segít** nekik **eligazodni a jelenben.** Felismerik, hogy az emberiség évezredek óta felhalmozódott tapasztalatai a legegyszerűbb, és éppen ezért a legfontosabb mindennapi kérdésekre adott gyakorlati válaszok tárháza. Megértik a tanulók, hogy a **néphagyomány** az **általános emberi értékek** hordozója, ezért ismerete az általános műveltséghez is szükséges.

A tantárgy megalapozza a tanulók **nemzeti önismeretét, nemzettudatát,** a tevékeny **hazaszeretetet.** Tudatosítja a tanulókban, hogy **először** minden népnek a **saját hagyományát, nemzeti értékeit** kell megismernie, hogy azután másokét is, a nemzetiségek, a szomszéd- és rokonnépek, a **világ többi népének kultúráját,** az egyetemes értékeket, a köztük lévő **kölcsönhatást is megérthesse.** Ösztönöz a szűkebb és tágabb szülőföld, a magyar nyelvterület hagyományainak és történelmi emlékeinek felfedezésére, a még emlékezetből felidézhető, vagy a még élő **néphagyományok gyűjtésére.** Bővíti a tanulók művelődéstörténeti ismereteit, a hagyományőrzést, népi kultúránk, nemzeti értékeink megbecsülését. Értékrendjével hozzájárul a tanulók értelmi, **érzelmi, etikai és esztétikai neveléséhez,** a természettel való harmonikus kapcsolatuk kialakításához és a **társadalomba való beilleszkedésükhöz.**

A tanítás során – pedagógiai és néprajzi szempontok szerint kiválasztott hon- és népismereti, néprajzi forrásanyagok felhasználásával –, minél több lehetőséget kell teremteni a néphagyományok élményszerű megismerésére. Törekedni kell a tanulók cselekvő és alkotó részvételére a tanulás során, hogy az **érzékelésen, észlelésen, élményeken** keresztül jussanak el az elvontabb ismeretekig, az összefüggések meglátásáig.

5. évfolyam

Éves óraszám: 34 óra
Heti óraszám: 1óra

Tematikai egység	**Órakeret**
Az én világom	**6**
Találkozás a múlttal	**20**
Örökségünk, hagyományaink, nagyjaink	**8**
Összes óraszám	**34**

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	**Az én világom**	**Órakeret 6 óra**
Előzetes tudás	Alsó tagozatos olvasmányok a családról.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A legszűkebb közösséghez, a családhoz, a lokális közösséghez való tartozás érzésének kialakulása, értékének tudatosítása. A megszerzett ismeretekkel, a néhány emberöltővel korábbi időszakról alkotott kép tágítása, ezzel az időfogalom fejlesztése.	

Ismeretek	**Fejlesztési követelmények**	**Kapcsolódási pontok**
A családtagok, a közösség emberi értékei iránti érzékenység fejlesztése Hagyományos szerepek megismertetése a családban. A nemzedékek közötti távolság csökkentése Családi történetek, családfa Szomszédság, rokonság fogalma, rokoni viszonyok, elnevezések	Ok-okozat összefüggések felismertetése Kommunikációs készség fejlesztése Az önálló ismeretszerzés erősítése Az önálló ismeretszerzésben való jártasság növelése Ismeretek megosztási készségének fejlesztése Családfa készítése a rokoni viszonyok, elnevezések alkalmazásával	*Történelem, és állampolgári ismeretek:* Család és lakóhely. *Erkölcstan:* Család, otthon. Egyén és közösség. *Technika, életvitel és gyakorlat:* A családi élet színtere, a családi otthon; különböző lakókörnyezetek

Nagyszüleink, dédszüleink és a régebbi korok világának erkölcsi normái A település jellegzetes mesterségei A lakóhely épített és természeti környezetének adottságai, helytörténete, néphagyományai	A felmenő családtagok, rokonsághoz tartozó személyek életének időbeni behatárolása, családi időszalag készítése Családi történetek gyűjtése, mesélése a nagyszülők, dédszülők gyermekkorából. A megismert családi történetek megosztása – az önkéntesség betartásával – az osztályközösséggel Véleményalkotás gyakorlatának erősítése A helyi hagyományok megismerése, feldolgozása krónikaírással. A településre jellemző mesterségek összegyűjtése, rendszerezése valamilyen grafikai szervező segítségével. A közvetlen környezet értékeinek feltárása páros vagy csoportmunkában: épített örökség elemeinek makett formájában történő elkészítése, tabló a természeti értékekről. Az emlékhelyek gondozása.	jellemzői. Rokonsági és generációs kapcsolatok a családban. *Technika, életvitel és gyakorlat:* Lakókörnyezetek és életmódbeli jellemzők (nagyvárosi, városi, falusi települések, természeti, épített és emberi környezet). *Természetismeret:* Személyes tér. A földrajzi tér: közvetlen környezet, lakóhely, környező táj, haza. *Erkölcstan:* Szegények és gazdagok. A vallás funkciói. Vallási közösségek és vallási intézmények.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	család, rokon, közösség, helyi értékek, helytörténet, mesterség, foglalkozás, norma, épített környezet, természeti környezet, fenntarthatóság	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Találkozás a múlttal	Órakeret 20 óra
Előzetes tudás	Családtörténet, településtörténet. Az alsó tagozaton (ének-zene, magyar nyelv és irodalom, környezetismeret órák), valamint a különböző műveltségi területeken előforduló hon- és népismereti tartalmak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:	A hagyományos paraszti életmód fontosabb elemeiben a természeti tényezők meghatározó szerepe, a környezeti feltételekhez való alkalmazkodás felismertetése. A különböző mesterségek megismerése során a szakmák megbecsülésének kialakítása. A gazdálkodó élet főbb területeinek megismerése során a rendelkezésre álló természeti javak ésszerű felhasználása előnyeinek, az önellátás fontosságának belátása. A közösen végzett munka előnyeinek, közösségerősítő hatásának felismertetése.	

Ismeretek	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A paraszti háztartás Az egymásra utaltság, a közösen végzett munka jelentőségének megismerése A lakókörnyezet funkciójának megértése Mesterségek megismerése nyomán a fizikai munka megbecsülése, értékelése A magyarok és a magyarországi nemzetiségek házainak külső jellegzetességei, táji különbségei A konyha és az ételkészítés eszközei A szoba berendezése, bútorzata A családon belüli munkamegosztás	Ok-okozat összefüggések felismertetése Kommunikációs készség fejlesztése Az önálló ismeretszerzés erősítése A környezettudatos szemlélet fejlesztése Az életmódot befolyásoló természeti tényezők megismerésének bővítése A változások felismerésének erősítése A szűkebb és tágabb lakóhely életmódja és a háztípusai történeti változásainak elemzése fényképek, korabeli leírások alapján A természeti körülmények, a rendelkezésre álló építési anyagok és a különböző háztípusok kialakulása közötti összefüggések ábrázolása térképen. Egy-egy tájegységhez kapcsolódó háztípus grafikus ábrázolása	*Természetismeret:* Településtípusok (tanya, falu, város), jellemző képük, a hozzájuk kötődő tevékenységek. *Vizuális kultúra:* Lakóhelyhez közeli néprajzi tájegység építészeti jellegzetességei, népművészete. *Technika, életvitel és gyakorlat:* A családi gazdálkodás, takarékosság. Családi munkamegosztás. Ételkészítési folyamatok. *Története és állampolgári ismeretek:* Gyermekek nevelése és oktatása régen. *Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek:* Nők és férfiak életmódja. Öltözködés, divat.

Ünnepek, jeles napok A keresztény ünnepek a népi hagyományokban: Őszi jeles napok, ünnepek Karácsonyi ünnepkör, köszöntők, színjátékszerű szokások Farsangköszöntők, maszkos alakoskodások, iskolába toborzó szokások Nagyböjt, böjti játékok, húsvéti ünnepkör szokásai Májusfaállítás, pünkösdi szokások Szent Iván-napi szokások, nyári jeles napok, A közösségi alkalmak (vásárok, pásztorünnepek, búcsúk) és jelentőségük a hagyományos közösségi életben Keresztelő, népi játékok, gyereklakodalom Leány-, legényélet jellegzetességei, szokásai A lakodalom, lakodalmi szokások **Életmód** A társas munkák és gazdasági, társadalmi jelentőségük A munkaalkalmakhoz (aratás, szüret, fonó, tollfosztó, kukoricafosztó) kapcsolódó szokások és játékok Hétköznapi és ünnepi viselet	A különböző jeles napokhoz, keresztény ünnepi szokásokhoz kapcsolódó témanap, tematikus hét vagy témahét szervezése, tablókészítéssel, kiválasztott ünnephez kapcsolód szokások hagyományhű, dramatikus megjelenítésével A kalendáriumi szokásokhoz kapcsolódó szokásokról, tevékenységről előadás készítése Egyéni vagy csoportos munkában népi kalendárium készítése az ünnepekhez, jeles napokhoz, társas munkákhoz kapcsolódó szokások rövid képi és szöveges bemutatásával, felhasználva a digitális technológia lehetőségeit Vásári témanap, tematikus hét vagy témahét keretében portékák elkészítése, vásári kikiáltók megtanulása, a vásári forgatag megjelenítése, az alku eljátszása, vásári élmények megosztása az osztályközösségben. Helyi vőfélyversek gyűjtése, gyermeklakodalmas eljátszása A fonó, a kukoricafosztó vagy egyéb a társas munka szokásainak dramatikus feldolgozása a kapcsolódó játékok felelevenítésével, meséléssel, közös énekléssel A szülőföld vagy egy választott táj jellegzetes népviseletének megismerése eredeti ruhadarabok, fotók vagy múzeumlátogatás segítségével.	*Technika, életvitel és gyakorlat:* Anyagok tulajdonságai, anyagok feldolgozása. *Erkölcstan:* Szokások, normák szerepe, jelentősége. *Erkölcstan:* Vallási népszokások. *Dráma és tánc:* Ismerkedés a táncillemmel, a naptári ünnepekhez kapcsolódó (helyi) népszokásokkal. *Ének-zene:* A magyar népzene régi rétegű és új stílusú népdalai, a népi tánczene. *Mozgóképkultúra és médiaismeret:* Részletek népszerű játékfilmből. (Pl. Jókai Mór–Várkonyi Zoltán: Egy magyar nábob – pünkösdikirályválasztás.)

Hagyományos paraszti ételek A népi táplálkozás jellemzői A gazdálkodó ember legfontosabb munkái Gyermekjátékok A városi életforma sajátosságai és változásai a 19-20. században *A diákélet jellemző pillanatai a 19-20. században* (abban az esetben ajánlott, ha a tantárgy a 8. évfolyamon kerül megszervezésre)	A hagyományos paraszti táplálkozás jellemzőinek és a gyerekek étkezési szokásainak összevetése heti étrend készítésével. Gyermekmondókák gyűjtése Digitális archívumok segítségével régi képek gyűjtése, majd életképsorozatok összeállítása a városi életforma jellegzetességeiről a 19-20. század fordulóján pl. kávéház, piac, hivatal, színház	*Testnevelés és sport:* Gyermekjátékok, népi játékok. *Ének-zene:* Népi gyermekdalok, népi gyermekjátékok.

Kulcsfogalmak/ fogalmak	jurta, veremház, egysejtű ház, többosztatú ház, falazat, tetőtartó szerkezet, tetőformák, konyhai cserépedény, sparhelt, munkasarok, szentsarok, munkamegosztás; ünnep, jeles nap, böjt, advent, köszöntő szokások, lucázás, kántálás, betlehemezés, bölcsőske, regölés, aprószentek napi vesszőzés, háromkirályjárás, iskolába toborzó szokások, böjti játékok, kiszehajtás, villőzés, húsvét, zöldágjárás, komatálküldés, májusfaállítás, pünkösdölés, pünkösdikirályné-járás, nyári napforduló, kaláka, pásztorünnep, búcsú, gyereklakodalom, leányélet, legényélet, lakodalom; szántás, vetés, aratás, szüret, szilaj és félszilaj pásztorkodás, fonás, szövés, fonó, ing, gatya, pendely, szoknya, kötény, ünnepi viselet, böjtös nap, kenyérsütés, téli étrend, nyári étrend, fonó, tollfosztó, kukoricafosztó, vásár, körjáték, utánzó játék, eszközös játék, sport jellegű játék, gyermekfolklór, népi játék, kávéház, kaszinó, „korzózás”, polgár, munkás, értelmiség, keresztelő

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Örökségünk, hagyományaink, nagyjaink	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	Hon- és népismeret előző témái. Az alsó tagozaton (ének-zene, magyar nyelv és irodalom, környezetismeret órák), valamint a különböző műveltségi területeken előforduló hon- és népismereti tartalmak.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A magyar néphagyomány sokszínűségének és közös vonásainak megismerése a tájegységek, etnikai csoportok hon- és népismereti, néprajzi jellemzőinek bemutatásával. A saját közösség megismerése által az identitástudat, a kötődések erősítése. A földrajzi környezet, a történeti és a gazdasági tényezők hatásának felismerése a néphagyományok alakulására, konkrét táji példákon keresztül.	

Ismeretek	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A magyar népszokások, hagyományok, mint kulturális értékek megismertetése Néprajzi tájak, tájegységek Magyarországon és a Kárpát-medencében Dunántúl, Felföld, Alföld, és a kapcsolódó határon túli területek néprajzi jellemzői Erdély és Moldva hon- és népismereti, néprajzi jellemzői A magyarság kulturális öröksége a határon túli területeken A hazánkban élő nemzetiségek kultúrája, hagyományai Természeti kincseink, az épített környezet értékei A magyar tudomány és kultúra eredményei és alkotói a nagyvilágban	A nemzeti identitástudat erősítése Az önálló ismeretszerzés támogatása Ismeretek megosztási készségének fejlesztése Véleményalkotás gyakorlatának erősítése A határon túli magyarlakta területek, illetve a magyar nyelvterület nagy néprajzi tájainak azonosítása térképen. A magyar nyelvterületen élő néprajzi csoportok (pl. palóc, matyó, kun, székely), nemzetiségek (pl. német, szlovák, szerb, horvát) megnevezése Egy-egy határon túli tájegység legfontosabb természeti kincseinek, épített örökségének, népszokásainak feldolgozása plakátkészítéssel csoportmunkában Világhírű magyar művészek és tudósok bemutatása, lehetőség szerint prezentációk, digitális tartalmak segítségével A lakóhely nevezetes épületeinek, jeles szülötteinek történelmi korszakokhoz kötése, illusztrált történelmi időszalag készítése	*Természetismeret:* A Kárpát-medence és hazánk nagytájai. A népi kultúra értékei, népszokások. A kulturális élet földrajzi alapjai A magyarsághoz kötődő világörökségi helyszínek. Nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek. *Vizuális kultúra:* Lakóhelyhez közeli néprajzi tájegység építészeti jellegzetességei, viselete és kézműves tevékenységei. *Természetismeret:* Személyes tér. A földrajzi tér: közvetlen környezet, lakóhely, környező táj, haza. *Vizuális kultúra:* Lakóhelyhez közeli néprajzi tájegység építészeti

A hungarikumok	Digitális vagy papír alapú térkép készítése a természetvédelmi, tájvédelmi területek jelölésével, jellemző növény és állatvilágának rövid felsorolásával Képekből montázs készítése a nagy tájegységek területén lévő, a világörökség részét képező, illetve a magyar szellemi kulturális örökség helyszínekről, nemzeti parkokról, hungarikumokról	jellegzetességei, viselete és kézműves tevékenységei. *Magyar nyelv és irodalom:* Népdalok, népmesék, mondák.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	néprajzi csoport, nemzetiség, néprajzi táj, határainkon túl élő magyarok, szórvány, nemzeti összetartozás, haza, hazaszeretet, hungarikum, világörökség	

A fejlesztés várt eredményei az 5. évfolyam végén	A tanulók megismerik lakóhelyük, szülőföldjük természeti adottságait, hagyományos gazdasági tevékenységeit, néprajzi jellemzőit, történetének nevezetesebb eseményeit, jeles személyeit. A tanulási folyamatban kialakul az egyéni, családi, közösségi, nemzeti azonosságtudatuk. Általános képet kapnak a hagyományos gazdálkodó életmód fontosabb területeiről, a család felépítéséről, a családon belüli munkamegosztásról. A megszerzett ismeretek birtokában képesek lesznek értelmezni a más tantárgyakban felmerülő népismereti tartalmakat. Felfedezik a jeles napok, ünnepi szokások, az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó népszokások, valamint a társas munkák, közösségi alkalmak hagyományainak jelentőségét, közösségmegtartó szerepüket a paraszti élet rendjében. Élményszerűen, hagyományhű módon elsajátítják egy-egy jeles nap, ünnepkör köszöntő vagy színjátékszerű szokását, valamint a társas munkák, közösségi alkalmak népszokásait és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységeket. Megismerik a magyar nyelvterület földrajzi-néprajzi tájainak, tájegységeinek hon- és népismereti, néprajzi jellemzőit. Világossá válik a tanulók számára, hogyan függ össze egy táj természeti adottsága a gazdasági tevékenységekkel, a népi építészettel, hogyan élt harmonikus kapcsolatban az ember a természettel.

Ajánlott szempontok a tanulói teljesítmények értékeléséhez

Az értékelés irányul egyrészt a *tanuló tudására* (képességek, készségek, tantárgyi tartalmak), másrészt a *tanári tevékenységre* (didaktikai, módszertani alapelvek átadására, s főleg gyakorlatban való alkalmazására), eljárásokra. Az értékelés célja a *tanuló előrehaladásának* mérése, s ezzel együtt a *tanár által alkalmazott módszerek, eljárások* eredményességének vizsgálata. Az értékelés legegyszerűbb, „kézzel fogható" módja az *ellenőrzés*, amely történhet *szóban* és *írásban.*

Szóbeli ellenőrzés:

Klasszikus módja a *feleltetés,* amelyre a kifejezőkészséget, a szövegértést, egyáltalán a kommunikációs készséget növelni hatékonyan. Jó lehetőséget teremt a tanuló számára a *kiselőadás* vagy *beszámoló,* amely egy-egy témában való elmélyülésre s az önálló kutatómunkára serkent. A *forráselemzés* szóban történő megnyilvánulása szintén az önálló kutatómunkát, a szövegértést és annak „lefordítását" teszi lehetővé. A szóbeli megnyilvánulások a *reprodukálás* képességét és a *kifejezőkészséget* fejlesztik, ezért alkalmazásukra feltétlenül szükség van.

Írásbeli ellenőrzés:

Adott témában készíthet a tanuló *esszét.* Önállóságra, kutatómunkára, lényeglátásra nevel. A *forráselemzés* nem csak szóban, hanem írásban is elvégezhető. Növeli a szövegértést, íráskészséget. A *feladatlapok* a számonkérés, ellenőrzés leggyakoribb formái egy-egy témakör lezárásakor. Az írásbeli ellenőrzéshez sorolhatjuk még a *tablókészítést* is, hiszen a gyűjtött képeket a tanulók feliratokkal, képaláírásokkal, magyarázó szövegekkel látják el. Az értékelés tulajdonképpen az egész tanéven áthúzódó *tanítás-tanulás folyamatos kontrollja.*

A továbbhaladás feltételei az 5. évfolyam végén

Ismerje fel a tanuló a népművészeti tárgyakat és azok technikáit, legyen képes néhány jellegzetes motívum képi megalkotására. Ismerje a naptári év legfontosabb népszokásait, legyen képes ezek közül egy karácsonyi vagy egy húsvéti népszokás szövegének előadására. Tudja megkülönböztetni a régi paraszti háztartás és gazdálkodás eszközeit, használatukat. Legyen képes a paraszti kultúra térbeli és időbeli változásának néhány példával való indoklására, a városi kultúrától való eltéréseinek felismerésére, valamint annak felismerése, hogy a társadalmi változások a történelem részét képezik. Néprajzi kézikönyvek, ismeretterjesztő könyvek, filmek, fotók ismerete, ezek forrásként való használata. Tudja azonosítani a határon túli magyarok lakta területeket, illetve a magyar nyelvterületet a térképen.